

Јелена ЛАЛАТОВИЋ*

Институт за књижевност и уметност

Београд

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАМ ЖЕНСКЕ ПЕРИОДИКЕ: ЧАСОПИСИ ЖЕНА ДАНАС (1936–1940) И THE WOMAN TODAY (1936–1937)

Анстракт: У овом раду анализирају се сличности и разлике између уредничких политика часописа *Жена данас*, који је излазио у Београду, од 1936. до 1940. године, као легални часопис Комунистичке партије Југославије, чији је рад у датом тренутку забрањен, и часописа *The Woman Today*, који је излазио као гласило Централног комитета Женске секције Комунистичке партије САД (CPUSA), у Њујорку, од 1936. до 1937. године. Интерпретативни оквир помоћу ког се ови часописи анализирају јесте двострук. Најпре, у фокусу истраживања је однос жанра *женског* часописа и идеологије антифашизма као својеврсног дискурса о еманципацији жена кроз масовно организовање против фашизма и рата. Поред овог основног оквира, уредничке политике поменутих часописа упоређују се и тумаче и помоћу концепта интернационализма, као скупа наративних стратегија и пропагандних форми којима се на првом месту заговара подршка антифашистичким снагама у Шпанском грађанском рату, а затим и укључивање жена у општу борбу за мир. Циљ овог рада јесте, дакле, да испита на које су начине идеологије антифашизма и интернационализма обликовале женску штампу – али и обрнуто – како је садејство уредничких политика и жанровских одлика часописа трансформисало кључне идеологеме (интернационализам и антифашизам) међународног радничког покрета тридесетих година двадесетог века.

Кључне речи: *Жена данас*, женски часописи, Народни фронт, материнство, пролетерски интернационализам, феминистички интернационализам, антифашизам, *The Woman Today*, међуратна периодика

* lalatovicj@protonmail.com

Социјалистичка идеологија је трајала колико и форма звана партија, а партијска форма трајала је колико и партијске новине – око сто година

(Debre 2017: 22)

Увод

Поред имена, часопис *Жена данас*, који излази у Београду од 1936. до 1940. године, као један од облика легалне активности комунисткиња у међуратној Краљевини Југославији, дели и програмске сличности с часописом *The Woman Today*, гласилом Централног комитета Женске секције Комунистичке партије САД. Наиме, оба часописа, која излазе у форми месечника, обрађају се женама као мајкама, домаћицама, мануелним радницама, али и чиновницама и интелектуалкама, што је у уводним програмским текстовима и наглашено. Њихови програмски циљеви тичу се укључивања жена како у борбу против фашизма и рата, тако и у борбу за праведнији положај жене у друштву. Оквир у коме се ови захтеви и експлицитни позиви женама да се борби прикључе развијају јесте активност комунистичког радничког покрета, под вођством Коминтерне (Комунистичке интернационале).

Основа за поређење ова два часописа није само или поглавито у насловној натукници, која је послужила као почетна нит-водиља, него у низу етичко-идеолошких концепција које су у политичкој фразеологији међуратних еманципаторских пројеката наговештене и енкапсулиране датом одредницом – *жена данас*. Утемељена на идејама солидарности међу женама и братства међу народима, као фундаментима антифашистичког мишљења и деловања, *жена данас* јесте директна претеча послератне југословенске *нове жене*. Антифашистичка борба променила је однос *старог* и *новог* (Мајсторовић 2016: 97), што је омогућило Антифашистичком фронту жена, најмасовнијој женској организацији на овим просторима, да југословенску оријентацију и интернационалистичко опредељење, што се огледало и кроз учешће „афежеовки” у Међународној демократској федерацији жена после 1945. године, учини конститутивним елементима *нове жене*, о чему је детаљно писала Данијела Мајсторовић у студији „Стварање ‘нове’ југословенске жене: еманципаторски елементи медијског дискурса с краја Другог свјетског рата” (2016).

Овај рад стога представља прилог осветљавању процеса чији је кључни резултат управо та *нова жена*, премда је неретко она такође представљала неку врсту идентитетске фикције уместо живљеног искуства. Компаративна перспектива, тј. поређење с америчким часописом

истог назива, важна је како би се ови процеси сагледали као, уз подразумевану особеност локалних варијанти, део међународне политике Комунистичке интернационале пре Другог светског рата. Сама грађа, тј. *важљиво читање* текстова и њихово позиционирање у оквиру опште историје комунистичког покрета, диктира интердисциплинарну перспективу. Наиме, компаративно читање ових часописа указује на повезаност одређених идеологема (интернационализма, патриотизма, синдикализма), што је предмет интелектуалне историје, и трансформација у оквиру жанра женског часописа, при чему је жанровско профилисање и теоретизација периодичке грађе саставни део студија модерне периодике.

Народни фронт и ново разумевање феминизма

Активност међународног комунистичког радничког покрета међуратног доба обележена је амбиваленцијама и конфликтима, који, с избијањем Шпанског грађанског рата, излазе у први план. Ови антагонизми тичу се, пре свега, стратегије интернационалног радничког покрета, а поједини истраживачи (Kirschenbaum, Бребановић) Шпански грађански рат сагледавају првенствено као повод, а не нужно узрок, за јачање унутрашњих противречности у комунистичком покрету, посебно у америчком контексту (Бребановић 2019: 135–165). У чланку под називом „Трећа интернационала и њено место у историји” В. И. Лењин тврди да с Октобарском револуцијом први пут у историји започиње процес потпуног ослобођења човека од експлоатације и угњетавања, а да је историјска улога новоствореног Совјетског Савеза у томе да, уз помоћ Интернационале, помогне радничке револуције у целом свету (1972: 305–313).

Нажалост, у наредним деценијама, у чијем средишту ће се наћи и дебата о политичкој природи и улози фашизма, ситуација ће бити обрнута – Коминтерна ће чешће бити у служби спољне политике Совјетског Савеза него обрнуто. То нарочито долази до изражаја после 1932. године, када, одлуком Конгреса, Коминтерна одустаје од идеје светске револуције, а Извршни комитет Комунистичке интернационале одлучује да ће комунистичке партије учествовати у раду Светског конгреса за мир. Тиме замисао светске револуције, до тог тренутка примарни задатак Коминтерне, узмиче пред идејом очувања мира, односно граница Совјетског Савеза од потенцијалног напада неке од европских сила (Vlajčić 2005: 100). Проучавајући ово раздобље, историчарка Лиза Киршенбаум (Lisa Kirschenbaum) уочила је да, када се у средиште историје међународног комунистичког покрета сместе Шпански грађански рат и Московски процеси, пред нашим очима искрсава фундаментални парадокс епохе стаљинизма и Народног фронта – истовремено јачање међународне со-

лидарности радничке класе, кроз учешће интербригада у Шпанском грађанском рату, али и подстицање атмосфере сумње и неповерљивости у међународним односима (Kirschenbaum 2015: 12). Заокрет од идеје светске револуције ка идеји Народног фронта, односно ка сарадњи с различитим друштвеним слојевима у борби против фашизма, насупрот ослањању на авангардну улогу радничке класе, што је, угрубо речено, највећа промена у политици Коминтерне, имао је директан утицај на уредничке политике женске периодике.

Наиме, с једне стране, сарадња с грађанским и социјалдемократским снагама, чију су улогу у спречавању радничке револуције поједини лидери Коминтерне пре 1932. године изједначавали с контрареволуционарном мисијом фашизма (Vlajčić 2005: 74–90), отворила је простор за афирмативно приказивање феминисткиња и социјалдемократкиња у борби за права жена, чиме се подстицала солидарност између жена независно од њиховог класног положаја. Но, с друге стране, тиме су идеолошки, наративни и пропагандни прерогативи фигуре индустријске раднице и револуционарке у женској периодици комунистичког покрета делимично потиснути у други план. Пример који то добро илуструје јесте разлика између репрезентација сифражеткиња у листу *The Working Woman* и у часопису *The Woman Today*, који од 1936. смењује *The Working Woman* као гласило Женске секције КП САД. Тако је, на пример, Кери Чепман Кет (Carrie Chapman Catt), сифражеткиња, мировна активисткиња и председница Међународног женског савеза (International Alliance of Women), у листу *The Working Woman*, који је носио поднаслов „глас радница“, критикована као „буржоаска пацифисткиња“. У чланку под насловом „Fight Against All Imperialist War on Anti-War Day“ указује се на проблематичност дихотомије мира као „женске ствари“, насупрот маскулинизованом рату, јер се тиме сакрива прави узрок рата – капиталистичка индустрија оружја која профитира од ратних разарања (7/1931: 5). Пет година касније, у првом броју *The Woman Today* пак објављена је репортажа о животу и делу Кери Чепман Кет, у којој је она приказана као хероина мировног и женског покрета (1/1936: 8). Дакле, промена у политици Коминтерне имала је одјека и у промени политике репрезентације у женској штампи.

Шпански грађански рат, политика Народног фронта и превирања у комунистичком покрету на страницама женских часописа егзистирају заједно са сведочанствима о контрадикцијама и дискусијама унутар феминистичког покрета. У тим часописима идеолошке дебате и суочавање с практичним проблемима организирања жена постоје напоредо с пригодном књижевношћу и рубрикама помоћу којих се осмишљава и обогаћује свакодневица. У том смислу, поред сродности програмских концепција и заједничких тема око којих се те концепције структурирају (рат, фаши-

зам, организовање жена), часописи *Жена данас* и *The Woman Today* деле и жанровске карактеристике. И један и други часопис настоје да сједине друштвено-политичку тематику с вестима из културе и књижевном критиком, али и с практичним саветима, због чега имају редовне рубрике о спорту, моди, о здрављу жена и васпитању деце. Реторика едукације и просвећивања преовлађује у рубрикама с практичним саветима, што ове часописе сврстава у „лајфстајл магazine”, односно периодичне публикације које негују и промовишу одређени животни стил. Реторика аргументације и убеђивања карактеристична је пак за чланке у којима се говори о политичким и друштвеним питањима.

Ако пођемо од увида Слободанке Пековић да је важна одредница свих женских часописа њихова намера да својим читатељкама помогну да „премосте јаз између два света – света какав јесте и света какав би оне желеле да буде” (Пековић 1990: 135), може се рећи да се неговање одређеног животног стила тиче управо „света какав јесте”, док је други тип реторике задужен за оно што је кључна интенција уредничке политике – политичка субјективација жена с циљем трансформације друштва. У овом раду настојаћу да покажем да је програм изградње читатељке у политички субјекат у часописима *The Woman Today* и *Жена данас* почивао на три фундаменталне идеје – на идејама синдикализма, антифашизма и интернационализма. Даље, покушаћу да укажем на то како су уредничке политике женских часописа, те иконографија помоћу које су уреднице и ауторке развијале аргументацију против фашизма и рата обогатиле идеологију и праксу антифашизма и интернационализма.

*The Working Woman u The Woman Today – конијекциј,
наслеђе и уредничка политика*

Да бисмо разумели дискурзивне праксе и стратегије часописа *Жена данас* и *The Woman Today* као женских часописа, неопходно их је сагледати у двоструком контексту – како у контексту домета КПЈ у Југославији, односно КПСАД у Сједињеним Државама, тако и у контексту часописне продукције као својеврсне архиве интелектуалних и идеолошких традиција у оквиру комунистичког покрета. Основу поређења представља формативан утицај кључних идеја Треће интернационале и односа комунистичких партија према Совјетском савезу на идеологију и реторику женске штампе у комунистичком покрету. Ни у једном тренутку, разуме се, не треба изгубити из вида да је политика Треће интернационале – као кровне организације комунистичких партија целог света – усмеравала целокупну делатност и женских организација (и њихових гласила) у оквиру комунистичких покрета у међуратном периоду.

Међутим, као што анализа женских часописа показује, ово усмерење, иако експлицитан облик условљавања идеолошке оријентације часописа, не значи истовремено и насилно реструктурирање уредничке политике. Примера ради, упркос томе што је политика Коминтерне у датом тренутку условљавала некритичку подршку Совјетском Савезу, када је Маргарет Сангер (Margaret Sanger), позната америчка активисткиња која се борила за доступност контрацепције и контролу рађања, критиковала промену закона у Совјетском Савезу (“The Soviet Union’s Abortion Law”, *The Woman Today*, 9/1936: 8), чиме је право на прекид трудноће укинато, часопис *The Woman Today* омогућио је дебату на ову тему. Најпре је објављен чланак М. Сангер, а у следећем броју одговор читатељки (“Our Readers Discuss the Soviet Family Welfare Law”, 10/1937: 26).

На забринутост М. Сангер да укидање абортуса у Совјетском Савезу постаје мера популационе политике – односно да је легализацијом абортуса подстицано учешће жена у производном раду, док су нове околности захтевале повећање наталитета, што је навело власти да абортус поново криминализују – читатељке су одговориле да је забрана абортуса заправо „симбол једнакости мушкараца и жена”, јер је у Совјетском Савезу контрацепција развијена и доступна¹ (26). Ипак, ово је редак пример полемике на страницама часописа *The Woman Today*. За његову програмску концепцију карактеристичан је дискурзивни модел убеђивања, тј. пропагандног рада. Ову уредничку политику јединственом у жанру женског часописа чини начин на који су слојеви интелектуалне и организационе традиције жена у радничком покрету интегрисани у нову целину, подједнако обележену како политиком Народног фронта, тако и усвајањем феминистичких вредности.

Наиме, у литератури се често среће интерпретација да је деловање жена, а тиме и њихових публикација, у комунистичком покрету тридесетих година прошлог века, под превеликом контролом партије, било усредсређено искључиво на проблем класне експлоатације, односно да су комунисткиње свесно занемаривале угњетавање жена од стране мушкараца као тему од друштвеног и политичког значаја (Templin 1997: 625–633). Међу делом историчара постоји сагласност да је однос КПСАД према положају жена, посебно тридесетих година, обележен „феминизацијом”, односно афирмисањем традиционалних улога жене (Templin 1997, Gosse 1991). Према таквим тумачењима, то је била стратегија превредновања и преозначавања улога мајке и домаћице у циљу представљања комуни-

¹ У светлу бројних савремених истраживања јасно је да оваква аргументација није ни изблиза одражавала реалност жена и политику наталитета у Совјетском Савезу. Видети, на пример, David Hoffmann, “Mothers in Motherland: Stalinist Pronatalism in Its Pan-European Context”, *Journal of Social History*, 2000, Vol.34, No.1, 35–54.

стичке политике као аутентичног облика америчког патриотизма, при чему је КПСАД на себе преузела улогу носиоца америчких вредности (Templin 1997: 625). Одржавање дома и домаћинства, као симбол биолошке и друштвене репродукције, имало је самоочигледан значај у заговарању мира, односно у оквиру антиратне кампање (Gosse 1991:133).

Међутим, када се у обзир узму сведочанства појединих активисткиња КПСАД, те часописни контекст, чији нам садржај омогућава да редакције и њихове сараднице и читатељке сагледамо не само као рецепијенткиње већ и као „сукреаторке идеологија рода” (Arnson 2011: 23), поменута интерпретација чини се једнодимензионалном. Најпре, може се рећи да однос Женске секције КПСАД према активностима феминистичких организација попут Националне партије жена (The National Women’s Party), које су покренуле иницијативу за усвајање Амандмана једнаких права (Equal Rights Amendment), којим би се укинула свака законска разлика на основу пола, није произилазио из неразумевања потчињености жена као пола, већ из опречних економских интереса. Као што је редакција *The Woman Today* појаснила у белешци објављеној у рубрици *As We Go to Press*, тим амандманом укинуло би се и полно осетљиво законодавство које штити жене и труднице од ноћног и тешког физичког рада (“Equal Rights Amendment”, *The Woman Today*, 4/1937: 5–6). Његовим усвајањем уназадио би се положај радница, а тиме и постигнућа која је до тада раднички покрет изборио.

Даље, уредничка политика претходнице овог часописа – *The Working Woman* – заснивала се на програмском начелу „јединственог фронта радних мушкараца и жена”. У другом броју из 1929. године, када почиње да излази *Радна жена*, како би гласио превод назива овог гласила, редакција се позива на Лењинов исказ да „радна жена мора бити оспособљена да се равноправно с мушкарцем бори против тираније капиталиста, за социјално адекватно законодавство, за краћи радни дан и боље наднице” (*The Working Woman*, 2/1929: 2). У истом броју уредништво експлицира свој *raison d’être*. Улога овог листа јесте не само да наговори раднице на борбу него и да понуди политичке смернице радницама у покрету тако да се оне образују у његове лидерке. Захваљујући доследном спровођењу овог начела, јасно је да се у случају новина² *The Working Woman* ради о реткој и јединственој уредничкој политици у жанру женског листа/часописа, будући да се овај лист отворено опредељује за теоријско и практично усавршавање жена за преузимање водећих улога у револуционарном покрету.

² Овај лист тешко је једнозначно окарактерисати као новине или као часопис, будући да излази месечно, али у фолио формату, на седам до осам страница, што је форма карактеристична за новине.

The Woman Today: синдикалне теме у оквиру аутономне традиције жена-радница

Од своје претходнице ново гласило женске секције КПСАД *The Woman Today* наследило је управо то интересовање за политичку едукацију међу активисткињама радничког покрета, при чему сада, на таласу народнофронтовске политике, долази до фузије с пацифистичком реториком грађанског феминизма. Односно, поред истицања доприноса и борбености жена у радничком покрету, што у америчком контексту и није био посебан напор будући да је социјалистички/комунистички покрет међу индустријским радништвом имао своје хероине као што су Дороти Деј (Dorothy Day), Ела Меј Вигинс (Ella May Wiggins), Елизабет Гарли Флин (Elizabeth Gurley Flynn) и Ела Рив Блур (Ella Reeve Bloor), Елизабет Џонстон (Elizabeth Johnstone),³ једна од кључних идејних и програмских теза часописа постаје јединство свих жена у борби против одгајања деце за убијање и рат.

Суштинска новина у односу на уредничку политику *Радне жене* састојала се, дакле, из обустављања непријатељства према социјалдемократији и феминизму грађанске/средње класе, с циљем заговарања народнофронтовске политике мира и антифашизма. У том духу, на првим странама првог броја часописа *The Woman Today* објављен је текст „Одгајање за рат” познате шведске социјалдемократкиње и пацифисткиње Соње Брантинг (Sonia Branting, “Breeding for War”, *The Woman Today*, 1/1936: 6–8). Поред ње, током двогодишњег излагања часописа у више наврата писано је о већ поменутој Кери Чепман Кет и Викторији Вудхол, сифражеткињи и првој жени која се кандидовала за председничку функцију (Grace Verne Silver, “The Woman Who Run for President”, *The Woman Today*, 10/1937: 18–21). Међутим, организаторке и идеологиње радничког покрета недвосмислено доминирају у односу на представнице феминизма и социјалдемократије.⁴

³ Дороти Деј била је синдикална активисткиња и једна од учесница сифражетских протеста током Првог светског рата, након чега је деветнаести амандман америчког устава промењен тако да су жене добиле право гласа. Ела Меј Вигинс била је синдикална активисткиња, која је предводила раднице текстилне индустрије током штрајка у Гастонији, због чега је и убијена. Елизабет Гарли Флин била је једна од вођа Индустријских радника света (Industrial Workers of the World) и једна од оснивачица Америчке уније за грађанска права (American Civil Rights Union). Ела Рив Блур била је списатељица за децу, и заједно с Виктором Бергером (Vicotr Berger) и Јудином Дебсом (Eugen Debs) једна од утемељитељки социјалдемократије у Америци. Елизабет Џонстон била је организаторка радница и радника у индустрији челика, ауторка је брошуре *Жене у индустрији челика* (*Women in Steel*) из 1937. године

⁴ У контексту Шпанског грађанског рата и тадашње политике Коминтерне термин социјалдемократија односи се углавном на парламентарне снаге, које су тежиле да поми-

Наиме, такав однос снага наговештен је и у првом броју, који на први поглед, у поређењу с новинама као што је била *Радна жена*, делује мање радикално и милитантно. У чланку под називом „Нова жена”, Мета Бергер (Meta Berger), позната социјалисткиња, која је заједно са супругом Виктором Бергером, Јудином Дебсом и Елом Рив Блур учествовала у оснивању америчке социјалдемократије, у жанру путописа из Совјетског Савеза говори о томе како совјетске жене, прототип „нове жене”, живе (“The New Woman”, *The Woman Today*, 1/1936: 20–23). Та нова жена није троп америчког модернизма, јунакиња поучне приче о „индивидуалном женском тријумфу у оквиру система мушке доминације” (Simons 1994: 130), већ способна и самостална жена, ослобођења традиција и конвенција „заштитничке”, витешке културе, због чега, ако жели, може и да вози трактор, што је пример који наводи Мета Бергер. Даље, о Ели Рив Блур, која је због свог изузетног доприноса радничком покрету носила надимак „Мајка Блур”, писано је у више наврата, а током 1937. године и она и Мета Бергер биле су чланице савета часописа (*advisory board*). Елизабет Џонстон писала је репортаже са радничких штрајкова, а посебно је значајна њена репортажа са штрајкова на којима су полиција и Национална гарда убијале синдикалне организаторе, где се наглашава храброст жена у организовању/подршци штрајковима (Elizabeth Johnstone, “Thou Shalt Not Kill”, *The Woman Today*, 4/1937: 10). Такође, објављен је и чланк Елизабет Гарли Флин, у коме се она с поносом и носталгијом присећа својих најактивнијих дана као млада организаторка и лидерка Индустријских радника света, закључујући да, иако та организација више не постоји, њене чланице и чланове могуће је препознати по јаким уверењима због којих и даље доприносе јачању радничког покрета (Elizabeth Gurley Flinn, “I Have No Regrets”, *The Woman Today*, 1/1937: 11). Штавише, овде је важно нагласити да се и из самог текста, али и у светлу чињенице да је касније објавила аутобиографију под називом *Бунџовница* (*I Speak My Own Piece: Autobiography of the “The Rebel Girl”* 1955), може закључити да је Елизабет Гарли Флин и те како била свесна неједнаког положаја жена и мушкараца, односно да је побуна против класне експлоатације за њу ишла руку под руку са отпором подређеном положају жене (Varnek 2018: 13–42).

Иако су се комунистичке партије, још од времена Друге интернационале, званично залагале за женско право гласа, постоје бројна истраживања која документују да је рад на еманципацији жена најчешће

ре интересе капитала и интересе радничког покрета. У претходним деценија, а посебно пре и за време Првог светског рата, социјалдемократкиње и социјалдемократи најчешће су били најистакнутији борци радничког покрета и чувари антиратних принципа Друге интернационале.

и највише спровођен захваљујући самопрегорном залагању самих активисткиња (Lokaneeta 2001: 1405–1412).⁵ Из свега наведеног, може се закључити да је модел образовања за будуће лидерке радничког покрета, који је утемељила уредничка политика листа *The Working Woman*, под окриљем идеје сарадње свих антифашистичких снага, опстао и у темељима уредничке политике часописа *The Woman Today*, с тим што је у потоњем случају, управо захваљујући новим оквирима политике Народног фронта, свесним напорима ауторки и уредница и модел грађанске еманципације жена приказан као историјски релевантан.

Спорно место многих интерпретација женске комунистичке штампе, међутим, јесте начин на који су приказане домаћице. Њихова репрезентација, као што је већ речено, третира се као симптом заокрета ка традиционалним представама (о) женствености. Њихова улога у синдикалном организовању пак најчешће је приказана као фундаментална за опстанак штрајка. „Кухињске бригаде”, како је, с поносом и уважавањем, задатак домаћице у једном радничком домаћинству именовала Еленор Флауер, радничка активисткиња и секретарка секције рада у оквиру међународне организације Лига жена за мир и слободу, представљају инфраструктуру штрајка и бране радничку породицу од режимских шпијуна, који покушавају да раднике наговоре на обуставу штрајка (Eleanor Flower, “The Kitchen Brigade Goes to Town”, *The Woman Today*, 4/1937). У краткој причи која носи наслов „Одлика женствености”, домаћица је приказана као жена која потпуно самостално учествује у организовању свог комшилука – редовно одлази на састанке и проналази стратегију како се штрајкачи могу одбранити од потенцијалних провокатора, док њен муж то покушава да реши физичким обрачуном, чиме, како наратор наглашава, угрожава интерес целог синдиката (Emmett Gown, “The Quality of Womenhood”, 10/1937: 9).

Ван Гос (Van Gosse) представљање домаћица у комунистичкој штампи тридесетих година прошлог века тумачи не само као обнову стереотипа већ и као последицу заокрета целокупне политике КПСАД од „експлоатације ка глади” (Goss 1991: 110 – 141), где проблем опстанка домаћинства постаје доминантан у односу на проблематику индустријске производње. Међутим, Мери Инман (Mary Inman), бивша чланица КПСАД, у памфлету из 1948. године „Тринаест година обмањивања о

⁵ Као што цитирана ауторка есеја „Александра Колонтај и марксистички феминизам” (Alexandra Kollontai and Marxist Feminism) показује, и жене у вођству комунистичких партија често су наилазиле на отпор унутар партије због аутономног женског организовања, што је један од разлога због којих не треба, готово формулаично, активност комунисткиња сводити или потпуно поистовећивати с „диктатом партије”, јер се на тај начин губи једна значајна димензија жена као агенса властитог ослобођења.

женском питању од стране КПСАД” (13 Years of CPUSA Misleadership on the Woman Question), прештампаном више од тридесет година касније у часопису *Theoretical Review* (1980), оптужује партијско вођство да питању женске еманципације приступа ревизионистички, постепено разарајући суштину организовања жена под црвеном заставом. Тај ревизионизам састоји се из одустајања од организовања домаћица и позива женама (од стране КПСАД) да се запосле у индустрији као поједностављеног одговора на „женско питање”. То је, према схватањима Мери Инман, која је рад домаћице у радничкој породици сматрала подједнако битним за раднички покрет као и производни рад, представљало обману којом се женама одузимају могућности за аутономно организовање у оквиру радничког покрета, будући да је било немогуће да десетине милиона незапослених домаћица у Америци преко ноћи нађу посао. У овом памфлету, као једну од оптужби на рачун вођства КПСАД, Инман износи и укидање часописа *The Woman Today*, што тумачи као прву назнаку повлачења комунистичког женског активизма пред грађанским феминизмом (Inman 1980).

Стога се из свега наведеног може закључити да је репрезентација домаћица у часопису *The Woman Today*, као синтеза мимикрије традиционалне реторике женствености и еманципаторске нарације о потреби организовања у свакој прилици и на сваком месту, аутентичан изданак културе и идеологије синдикализма и женског синдикалног вођства наслеђеног из *Радне жене*. У том смислу, традиционална реторика женствености није показатељ „феминизације” у политици КПСАД, већ одраз „феминизације” услова опстанка радничке класе – тј. све веће глади и незапослености – и потребе за новим облицима организовања, која из таквих услова произилази. Другим речима, обликовање и заговарање одређеног друштвено-политичког модела (за) читатељке утемељено је у традицији одређене уредничке политике и жанра часописа. Упоредно читање *Жене данас* и *The Woman Today* ојачава овај аргумент, јер показује да је уредничка политика женског часописа увек свестан и аутономан избор одређене струје у оквиру женског покрета, што није предодређено контекстом или сводиво на друге факторе.

Жена данас: синдикалне теме и наслеђе југословенског феминизма

Синдикалне теме у часопису *Жена данас* јављају се као лајтмотив и најчешће имају функцију идеолошког повезивања феминизма и комунистичког покрета. У извештају са Конгреса Интернационалног женског савеза, објављеног у првом броју *Жене данас* каже се следеће: „И феминизам је једна врста синдиката, и то синдиката за женине интересе” („Са Конгреса Интернационалног женског савеза”, *Жена данас*, 1/1936: 5).

Даље, у рубрици посвећеној дијалогу са читатељкама *Разговор са женама*, млада кројачица говори о свом положају: „У синдикату ми често расправљамо о нашем положају, али нужда нас опет натера да попустимо. Наши послодавци свесно искоришћују нашу беду”. Иако је синдикална активност комунисткиња у Америци засигурно била разгранатија, чвршћа и масовнија, она, извесно, није била занемарљива ни на простору Југославије. Историчарка Ана Рајковић указала је на то да је активност жена у радничком покрету од почетка била не само висока већ и праћена артикулисаним политичком свешћу, будући да су организоване босанскохерцеговачке раднице захтевале и учешће у политици, тј. право гласа (Рајковић 2020: 43). Она истиче да су штрајкове у фабрикама неретко водиле жене, те да је 1936. у штрајкачком одбору у Вараждину било седам жена (Рајковић 2020: 47). Ови подаци значајни су јер дестабилизују један од уврежених ставова домаће феминистичке историографије, а то је да је разлика између грађанског и пролетерског женског покрета пре Првог светског рата и у међуратном периоду била искључиво идеолошке природе (в. Столић 2015).

Такође, они упућују и на разлоге због којих су уреднице *Жене данас* дискурс синдикализма обликовале на другачијим основама у односу на своје америчке саборкиње. Наиме, у извештају са скупштине Женског покрета, алијансе женских организација које су се у то време бориле за политичку, економску и друштвену једнакост жена са мушкарцима, говори се о задацима Омладинске секције Женског покрета, коју су чиниле и многе сараднице *Жене данас*, те чији рад је представљао програмску основу часописа *Жена данас*. У овом тексту стоји: „Организујући низ предавања из социјалне медицине и хигијене, Омладинска секција попунила је празнину недовољног контакта Женског покрета са женама најсиромашнијих редова, са мануелним радницама” („Скупштина Женског покрета”, *Жена данас*, 4/1937: 4).

Уреднице *Жене данас* креирале су парадигму просвећивања широких слојева становништва о идејама социјалне правде и једнакости полова, која је била укореењена у њиховој сарадњи с грађанским женским покретом. Рад и оптерећеност жене у домаћинству представљана је не само као један од многобројних видова експлоатације жена у капиталистичком друштву већ су домаћице често служиле и као пример непросвећености и заосталости. Тако Душанка Сретеновић у чланку под насловом „О домаћицама” закључује да је жена приморана на непрекидан рад у домаћинству жена осуђена на „уски кућни хоризонт”, што је чини идеалном потенцијалном жртвом фашистичке идеологије (*Жена данас*, 7/1937: 10). Слика скучене и пасивне жене, чију је борбеност уништило репетитивно обављање кућних послова, сасвим је супротна слици домаћице као

учеснице и организаторке синдикалне борбе, какву налазимо у часопису *The Woman Today*.

Дијаметрално супротне репрезентације домаћица пример су различитих уредничких стратегија, иако су и један и други покрет имали сличне циљеве. Обе уредничке стратегије, међутим, израђиване су као проактиван одговор на задате околности. Док су америчке комунисткиње, укоренење у традицији властите женске штампе, неговале модел образовања читатељке као будуће лидерке у покрету, уреднице *Жене данас*, ослањајући се на наслеђе феминистичке штампе, усавршавале су стратегију постепене политичке субјективације путем просвећивања жена, с намером да коначни исход буде њихово прикључивање не само борбеним редовима радничке класе, већ првенствено општеној борби за мир и боље услове живота. Феминистичко наслеђе *Жене данас*, односно настојање њених уредница и сарадница да демократизују и прошире класну основу захтева грађанског женског покрета, изнедрило је модел часописа историјски типичан за социјалистичку штампу – модел који „представља мост између теоријске авангарде и спонтаног класног покрета” (Debre 2017: 24).

*Антифашизам – облик интернационализма
и мисије „најредног човечанства“*

Однос према синдикализму у часописима *Жена данас* и *The Woman Today* чинио је својеврсну спону између питања женског рада (у производњи или у домаћинству) и шире стратегије одбране радничких слојева становништва од фашистичке диктатуре, услед чега се јављају и различити облици антифашистичког дискурса. Другим речима, синдикална и антифашистичка тематика у женској комунистичкој периодици функционисале су као комплементарне идеологеме, а улога жена у антифашистичкој борби била је директно скопчана с разумевањем женског рада и облика организовања које су ови часописи подстицали.

Представљање домаћичког рада као осовине штрајка и новог поља организовања за жене истовремено је била значајна компонета новог патриотског дискурса у часопису *The Woman Today*. Наиме, слике сиромашних домаћица, које, упркос беди, одгајају децу да буду „добри Американци” (Byron Rabbit, “The Popeye on Strike”, *The Woman Today*, 4/1937: 8), могле би се тумачити као део традиционалне представе о мајци као васпитачици будућих грађанки и грађана лојалних нацији и држави, али се на више места истиче да су и синдикално организовани мушкарци једини искрени патриоти. Једино они поштују патриотске симболе – америчку заставу – којој не дозвољавају да дотакне тло ни приликом батинања од

стране полиције (Elizabeth Johnstone, "Thou Shall Not Kill", *The Woman Today*, 4/1937: 10).

Да је семантичко усложњавање одређених класно заснованих, про-радничких представа патриотским конотацијама било саставни део дискурса антифашизма КПСАД, уочава се када се реторика и наративи часописа *The Woman Today* ставе у контекст програмске и текстуалне политике сродних часописа, попут часописа *Fight! Against War and Fascism*. Овај часопис покренула је 1934. године Америчка лига против рата и фашизма (American League Against War and Fascism), антиратна организација под покровитељством КПСАД, настала као одговор на успон фашизма у Европи. У једном од програмских текстова овог месечника најшири слојеви радничке популације – наставници, незапослени, бивши војници, омладина, писци, студенти – позивају се да дају свој допринос борби против фашизма (*Fight! Against War and Fascism*, 7/1934: 5).

Тежња за омасовљавањем читалачке публике, присутна од самог почетка, интензивирала се с избијањем Шпанског грађанског рата. Поред сталних позива редакција часописа *The Woman Today* и *Fight!* да се финансијски, материјално и морално помогне бригада „Абрахам Линколн”, у овом потоњем се подршка антифашистичким снагама у Шпанији инаугурише као непатворени, савремени облик америчког патриотизма. У путопису из Шпаније Џејмс Лернер (James Lerner) успоставља везу између Грађанског рата у Америци (1861–1865) и Шпанског грађанског рата, будући да се, према његовим речима, у оба рата води битка за ослобођење од робовласничких односа у друштву (“I Was in Spain”, 1/1936: 41). Ову аргументацију аутор подупире позивањем на чувени говор Абрахама Линколна (Abraham Lincoln) у Гетисбургу 1863. године, у ком је Линколн говорио о „новом рађању слободе” као рађању „владавине народа, од народа и за народ” (Graham 2008). У истом чланку аутор говори и о новој улози жене у антифашистичкој борби, истичући да ниједна прича о Шпанији не би била потпуна без помињања жена, које су на фронт дошле „не да кувају и шију, већ да пуцају” (1/1936: 41).

Сличну стратегију представљања шпанских боркиња налазимо и у часопису *The Woman Today*. У уводном пасусу којим се најављује интервју с Исабел де Паленсијом (Isabel de Palencia), амбасадорком Републике у Шведској, каже се да она нема времена за безначајне разговоре, „јер долази из земље у којој жене голим рукама рију земљу како би направиле барикаде” (Gudrun Borg, “Spain’s Women Speak through Isabel de Palencia”, *The Woman Today*, 9/1936: 7–8). Но, за разлику од часописа *Fight!*, женска периодика је, као што се може видети на примеру часописа *The Woman Today*, подједнак значај придавала како женама у реформисаним традиционалним улогама (мајкама, домаћицама), тако и женама ратницама. У

оба случаја синдикални активизам жена играо је фундаменталну улогу у повезивању старих идеологема – попут америчког патриотизма – с новим, антифашистичким фронтом. Отишавши корак даље, женска штампа је, проширивањем синдикалног модела деловања на домаћинство, од дихотомије „фронта” и „позадине” начинила органску целину.

У складу с мисијом просвећивања и постепеног образовања жене као политичког субјекта, *Жена данас* је антифашистичку и антиратну пропаганду, као један од ослонаца уредничке политике, што је и експлицирано у првом програмском тексту под називом „Нови феминизам” (*Жена данас*, 1/1936: 3), артикулисала као једино логично и доследно спровођење феминистичких принципа у пракси. У једном од уреднички повлашћених места, где се редакција директно обраћа читатељки, каже се следеће: „Ми смо, на бази феминистичког принципа, за равноправност жене против идеологије фашизма, која у себи носи смртоносно оружје против жена” (*Жена данас*, 4/1937: 4). Успостављање нераскидне везе између феминизма и антифашизма уреднице *Жене данас* оствариле су користећи кључне одреднице реторике Народног фронта, тада званичне спољне политике Коминтерне. Наиме, у телеграму који је Ј. В. Стаљин послао генералном секретару Комунистичке партије Шпаније Хосе Рамосу Диазу (José Ramos Diaz), борба шпанских комуниста поздравља се као „дело свег најпредног и прогресивног човечанства” (Kirschenbaum 2015: 11). У ауторском чланку за часопис *Fight!*, и Хосе Рамоз Диаз означава ту борбу као борбу „свих културних народа света који се данас боре за мир и напредак” (“The Letter from Spain”, *Fight!*, 7/1936: 15). У сличном маниру, уреднице *Жене данас*, у првом директном обраћању читатељкама, говорећи о разлозима за покретање часописа, закључују: „У свим најпредним земљама као што су Енглеска, Француска, Чешка, Турска и друге, жене имају своје листове које саме издају и уређују. Преко тих листова оне се боре за бољи живот свој и своје деце” (*Жена данас*, 1/1936: 3).

Поистовећивање еманципације жена, друштвеног напретка и комунистичке активности било је саставни део уредничке стратегије која је афирмисала успех жена на сваком – културном, друштвеном, интелектуалном, политичком – пољу, о чему се највише извештавало у белешкама, док су фотографије шпанских милиционарки Долорес Ибарури и Инкарнасио Ваојоле представљале утеловљење антифашизма. Пишући о историјском односу феминизма и антифашизма Мерцедес Јуста (Mercedes Yusta) уочила је да је у контексту делатности Комунистичке партије Италије, на пример, преовладао модел у коме је улога жене у антифашистичкој борби ограничена на улогу мајке и супруге, док је у неким другим срединама рад жена антифашизму подарио нову политичку културу и дискурзивне стратегије утемељене у феминистичком пацифизму (Yusta 2016: 167).

Захваљујући оваквим истраживањима појмови које се унеколико могу поимати као блиски или нераздвојни – попут феминизма и антифашизма – могу се сагледати као низови историјски условљених релација. У југословенском случају, на примеру часописа *Жена данас*, може се видети како је сарадња с феминистичким покретом идеју Народног фронта обликовала као идеју прогреса у свакодневном животу жене. У америчком контексту пак, на примеру часописа *The Woman Today*, ослањање на специфичну традицију женске комунистичке штампе обликовало је дискурс антифашизма као један вид радничког, и управо због тог радничког карактера и универзално хуманистичког, патриотизма.

Мајеринство и империјив интернационализма

Будући да је у Америци постојала Лига против рата и фашизма, већ поменута комунистичка организација која је имала сопствено гласило у потпуности посвећено изградњи међународне солидарности са шпанским борцима, Шпански грађански рат није био међу темама које су најчешће обрађиване у часопису *The Woman Today*, иако су апели за помоћ бригади „Абрахам Линколн” објављивани у скоро сваком броју. Ипак, Шпански грађански рат и мировни активизам недвосмислено фигурирају као фон на коме се артикулише поимање друштвене улоге материнства у комунистичком покрету међуратног периода. У часопису *Жена данас* заговарање мира није ограничено само на искуство Шпаније, већ се извештава и о Другом јапанско-кинеском рату (1937), као још једној претњи по мир на међународном нивоу. Међутим, и у часопису *Жена данас* и у часопису *The Woman Today* помоћу сродних дискурзивних поступака формира се јединствена представа о улози мајки у интернационалној борби за мир. То је, пре свега, именовање фашистичке претње као универзалне опасности, која ће се, ако не буде заустављена, ширити и на друге земље. „Ако ми заврнемо шију фашизму, синуће слобода далеко изван Шпаније”, речи су шпанске милиционарке, које Владимир Дедијер преноси у својој репортажи за *Жену данас* („Репортажа из Шпаније”, 3/1937: 4).

Емоција у корену ове аргументације била је саосећање са децом Шпаније, али и са свом децом чије ће детињство и будућност бити уништени ако се фашизму не пружи отпор. Слике разорених домова налазимо како у причи „Црни долазе” (Max White, “The Moors are Coming”, *The Woman Today*, 9/1936: 20), тако и у репортажи „Пут шпанске деце” (*Жена данас*, 8/1936: 15). Немоћ мајки да заштите децу овде је доминантан мотив – „И мајке су шпанске љубиле тамне очи своје љубави, клечале у тихој молитви пред малим узнемираним срцима, које су постале немоћне да заштите” („Пут шпанске деце”, *Жена данас*, 8/1936: 15).

Но, узевши у обзир да је намера оба часописа била да утичу на политичку субјективацију својих читатељки, јасно је да се идеологија материнства не исцрпљује у његовом емотивном карактеру, већ да поседује и јасну политичку функцију. Агитовање за међународну солидарност са Шпанијом подстицањем мајчинске емпатије према другој деци и мајкама било је део шире стратегије разумевања материнства као поља политичке радикализације за жене у оквиру радничког покрета. Последња два броја часописа *The Woman Today* посвећена су разним аспектима „проблема у дому”, односно изазовима биолошке и друштвене репродукције. У часопису *Жена данас* материнство је од самог почетка наглашена као субјекатска позиција која жени не само да даје право да захтева политичку партиципацију већ је на то у извесном смислу и обавезује. У првом програмском тексту „Нови феминизам”, женски часописи именују се као средство помоћу којег се жене у целом свету боре „за бољи живот свој и своје деце” (1/1936: 3), а једна од крилатица која сажима садржај броја у коме излази гласи – „За наша права – за срећу наше деце, за мир – ујединимо се” (7/1937: 2).

Важно је, међутим, рећи да су ове уредничке стратегије уписивања материнства у темеље међународне политике засноване на традицији и пракси пролетерског и феминистичког интернационализма. Пролетерски интернационализам јесте практична вредност радничког покрета, заснована на уверењу да је раднички покрет у свакој земљи део глобалне социјалистичке револуције, чији је симболички супстрат слоган „Пролетери свих земаља, уједините се” (“On the Death of Karl Liebknecht and Rosa Luxemburg: An Appeal of the Spartacus Union to the Workers of All Countries”, *Theoretical Review*, 3/1978: 30–32). Као пример пролетерског интернационализма може се навести то што је у часопису *The Working Woman*, објављен протестни апел југословенских комунисткиња због хапшења и мучења Анке Буторац и других синдикалних активисткиња (“Women Workers Tortured in Yugoslavian Prisons”, 3/1929: 8).

Даље, истражујући историју међународних феминистичких организација из међуратног периода Лејла Руп (Leila J. Rupp) и Верта Тејлор (Verta Taylor), дошле су до закључка да је идеја о солидарности међу женама као „мајкама људске врсте” играла кључну улогу у концептуализацији међуратног феминизма као друштвеног покрета и колективног идентитета (Rupp and Taylor 1992: 363–386). Поетизован приказ идеје о мајчинском прерогативу налазимо, на пример, у причи Јелене Еле Ненадовић „Њено дете”, која је објављена у часопису *Жена данас*. Моћ жене да мења сопствену реалност приказана је као директно пропорционална њеној родитељској улози. Приповедачица на томе поентира – „Али Јања је ишла храбро у неизвесност ноћи, у неизвесност новог жи-

вота, носећи собом своје право и нови живот, који је морала да заштити” (2/1936: 17).

Закључак

Узевши у обзир да су идеје које су обликовале женску периодичку комунистичког покрета у другој половини тридесетих година прошлог века, у Америци и Југославији, биле идеје синдикализма, као кључног облика удруживања жена, и антифашизма, као хоризонта очекиване друштвене трансформације, може се рећи да је дискурс материнства у часописима *Жена данас* и *The Woman Today* функционисао као симболичко везиво између међународне радничке и женске солидарности, односно између пролетерског и феминистичког интернационализма. Имајући у виду да се једна од најјутицајнијих научних расправа у женској историографији, дискусија између историчарки Гизеле Бок (Gisela Bock) и Клаудије Кунц (Claudia Koonz), водила управо о томе да ли су жене биле виновнице или жртве фашистичких идеологија и покрета (cf. Шкодрић 2020: 71), компаративно читање женске периодике омогућава нам да ово питање сагледамо из другог угла. Уредничке стратегије часописа *Жена данас* и *The Woman Today* показују да су антифашизам и међународна солидарност потлачених биле теме женских часописа, у којима су жене помоћу различитих текстуалних и уредничких политика бележиле, трансформисале и реконцептуализовале колективна искуства женског покрета с циљем да артикулишу еманципаторске субјекатске позиције (за) мајке, домаћице, раднице и боркиње.

ИЗВОРИ

Жена данас, Београд: 1936–1937.

Fight! Against War and Fascism, New York: 1934–1937. Published by American League Against War and Fascism.

The Woman Today, New York: 1936–1937. Published by The Woman Today Publishing Company.

The Working Woman, New York: 1929–1935. Published by the Communist Party USA Central Committee Women’s Department.

ЛИТЕРАТУРА

Arnson, Amy Beth. „Domesticity and Women’s Collective Agency: Contribution and Collaboration in America’s First Successful Women’s Magazine“. *American Periodicals* 11.1 (2011): 1–23.

Бребановић, Предраг. „The dark and bloody crossroads. Сукоб на левици у Америци (1911–1952)“ *Књижевна историја* 169. 3 (2019): 135–165.

- Vapnek, Lara. „The Rebel Girl Revisited: Rereading Elizabeth Gurley Flynn’s Life Story“. *Feminist Studies* 44.1 (2018): 13–42.
- Vlajčić, Gordana. *Boljševički antifašizam: ideološke osnove i taktika – politička stajališta Kominterne 1919–1934*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 2005.
- Gosse, Van. “‘To Organize in Every Neighbourhood, In Every Home’: The Gender Politics of American Communists Between the Wars”. *Radical History Review* Spring (1991): 110–141.
- Graham, Christopher Fox. “An analysis of Abraham Lincoln’s poetic Gettysburg Address” 2008. <http://foxthepoet.blogspot.com/2008/09/poetical-analysis-of-abraham-lincolns.html>
- Дебре, Режис. *Социјализам: животи́ни циклус*. Београд: Факултет за медије и комуникације, 2017.
- Inman, Mary. “13 Years of CPUSA Misleadership on the Woman Question” *Theoretical Review* 19 (1980). <https://www.marxists.org/history/erol/periodicals/theoretical-review/inman.htm>.
- Johnstone, Elizabeth. *Women in Steel*. New York: Workers Library Publishers, 1937.
- Kirschenbaum, Lisa. *International Communism and the Spanish Civil War: Solidarity and Suspicion*. Cambridge University Press, 2015.
- Lenin, Vladimir. “The Third International and Its Place in History”. *Collected Works*, Volume 29. Moscow: Progress Publishers, 1972. 305–312. <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1919/apr/15.htm>
- Lokaneeta, Jinnee. “Alexandra Kollontai and Marxist Feminism” *Economic and Political Weekly* 36.17 (2001): 1405–1412.
- Majstorović, Danijela. „Stvaranje ‘nove’ jugoslovenske žene: emancipatorski elementi medijskog diskursa s kraja II svjetskog rata“. *Izgubljena revolucija: AFŽ između mita i zaborava*. Ur. Andreja Dugandžić i Tijana Okić. Sarajevo: Udruženje za kulturu i umjetnost CRVENA, 2016. 84–116.
- Пековић, Слободанка. „Женски часописи с почетка XX века“. *Прилози за историју српске књижевне периодике*. Ur. Александар Петров. Београд: Матица српска: Институт за књижевност и уметност, 1990. 135–145.
- Rajković, Ana. “The Position of Female Workers in Yugoslavia Between the Two World Wars – A Historical Perspective (1918–1939)”. *Antropologija* 1 (2020): 27–54.
- Rupp, Leila and Verta Taylor. “Forging Feminist Identity in an International Movement: A Collective Identity Approach to 20th Century Feminism”. *Signs* 24. 2 (1992): 363–386.
- Simons, Wendy. “Breaking the Ties That Bind: Popular Stories of the New Woman, 1915–1930”. *American Periodicals* 4.1 (1994): 130–131.
- Столић, Ана. *Сесире Сркиње: појава покрећа за еманципацију жена и феминизма у Краљевини Србији*. Београд: Еволута, 2015.
- Templin, Mary. “Revolutionary Girl, Militant Housewife, Antifascist Mother, and More: the Representation of Women in American Communist Women’s Journals of the 1930s”. *The Centennial Review* 41.3 (1997): 625–633.
- Flynn Gurley, Elizabeth. *I Speak My Own Piece: Autobiography of the “The Rebel Girl”*. New York: Masses&Mainstream, 1955.

- Hoffman, David. "Mothers in Motherland: Stalinist Pronatalism in Its Pan-European Context". *Journal of Social History* 34. 1 (2000): 35–54.
- Шкодрић, Љубинка. *Жена у окупираној Србији (1941–1944)*. Београд: Архипелаг: Институт за савремену историју, 2020.
- Yusta, Mercedes. "The Strained Courtship between Antifascism and Feminism. From the Women's World Committee to the Women's International Democratic Federation". *Rethinking Antifascism: History, Memory and Politics, 1922 to present*. Ed. by Hugo Garcia, Mercedes Yusta, Xavier Tabet and Cristina Climaco. New York: Berghahn Books, 2016. 167–184.

Jelena Lalatović

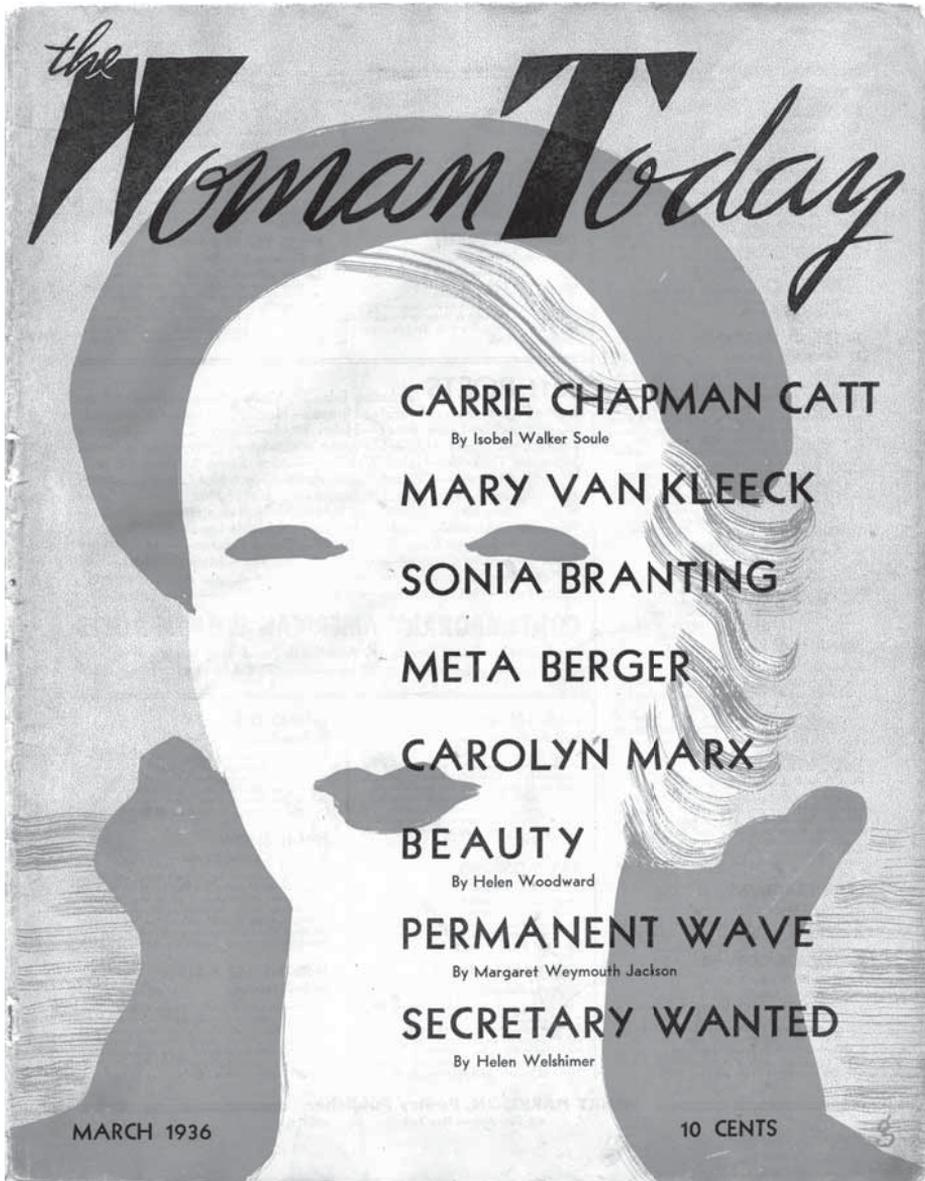
INTERNATIONALISM OF THE WOMEN'S PRESS: *ŽENA DANAS* (1936–1940)
AND *THE WOMAN TODAY* (1936–1937)

Summary

This paper provides a comparative analysis of the editorial policies of the Yugoslav women's magazine *Žena danas* (1936 – 1940), which was a legal publication of the Communist Party of Yugoslavia, whose activity at that point was prohibited, and the magazine *The Woman Today*, which was published as the official newsletter of the Women's section of the Communist Party of the United States, from 1936 to 1937. To begin with, the paper explores how the ideologies of trade unionism, antifascism, and internationalism shaped the genre of women's magazines in the era of the Popular Front. The editorial policies of both publications were aimed at transforming the class and feminist consciousness of their readership. While *The Woman Today*, relying on its proletarian-feminist roots embodied in its predecessor *The Working Woman*, endeavored to encourage women trade unionists to take leadership positions in the labor movement, *Žena danas* strived to gradually educate their readership about women's and workers' struggles. The next problem which is investigated in this paper is how the anti-fascist political culture transformed the discourses of the women's press and vice versa. The Yugoslav case shows that the feminist background of the *Žena danas* magazine contributed to representing the goals of the Popular Front policies as the progress in the daily life of women. Moreover, the American case demonstrates that the women's communist press tradition, which *The Woman Today* ascribed to, significantly contributed to reshaping and rebranding antifascism as a form of American patriotism. Most importantly, since both periodicals regarded trade unionism as a vital form of women's organizing while understanding antifascism as the horizon of the anticipated social transformation, it can be concluded that the discourses of motherhood in the journals *Žena danas* and *The Woman Today* functioned as a symbolic glue between proletarian and feminist internationalism.

Keywords: *Žena danas*, Popular Front, women's periodicals, motherhood, *The Woman Today*, proletarian internationalism, feminist internationalism, antifascism, trade unionism

Прилог 1

Прилог 3

BREEDING for WAR

By Sonia Branting

STOCKHOLM, SWEDEN.

FASCISM boasts of being purely a man's movement. I think we could gladly let it alone with that honor, if we were not looking for the truth. But looking through all those clouds of words and the worshipping of mysticism you quickly will see that fascism hates women, fascism despises women, fascism fears women. And does a real man, a healthy, strong man, without complexes of failure and insanity, hate women?

Let us see how fascism drives its men to such an unbiological attitude.

The task of women is to be beautiful and to give birth to children for men, cries Goebbels. The demand for a purely physical perfection by this unfortunate, deformed man who is notorious for his lack of mental balance has so often been analyzed that we need not dwell upon it.

Nor need we dwell on the hatred from many of the perverted in the Nazi ranks.

Nor on the desperate envy of the jobless who have been turned against the successful working woman.

"Our National Socialist State is not built by the work of intellectuals, nor by professors and lawyers and writers. It is built by soldiers," said Hitler last September in Nuremberg.

The highest function of man is to be a warrior, exclaims Mussolini over and over again.

Woman is by nature and by civilization for peace. She hates more and more to give her children up to be murdered.

Therefore the two, fascism and women, must be enemies.

For Mussolini the work was not hard. The Italian woman had only just begun her long and hard walk towards a brighter existence. She was easily thrown back. Neither was the task too difficult for Hitler. Let us see how he has succeeded in withdrawing all women's rights in a country which had a fairly well-developed feminist movement.

At first all women's organizations were dissolved. This order did not only strike the political organizations but even the federated organization of all women's associations, founded in 1894, and containing

"Take a lesson from your German and Italian sisters! Organize against fascism NOW!" warns Sonia Branting, who recently completed a lecture tour in the United States.

about 750,000 members, whose program was to "unite all German women of all parties, whatever opinions concerning the world problems they may have, in order to express their national mutual connection and to carry out the idea of their cultural task."

Nor even such an innocent program for a women's organization could be tolerated.

In "My Struggle" Hitler speaks much about the sanctity of marriage in vague phrases, but he avoids any precise statement about his ideas concerning women, with one single but very important exception. In a little phrase he says:

"The German girl is a 'state-ward' and will be a citizen only by marriage." This implies that girls have no rights, but only duties.

Mr. Nicolai, a high Prussian Nazi official, further develops this fascist idea in his "Fundamentals of the Future Constitution," in which he declares that:

"The feminism which extends its influence in our modern legislation, the sick cry for emancipation, is a suspicious sign of degeneration and conflicts with the high esteem in which the man of the Nordic idea must hold the woman. . . . The amazon is not a German ideal but has, significantly enough, arisen on Asiatic ground and you can prove that from the oldest time until our days all aspirations for equal rights between the sexes were born in Asiatic brains."

In order to educate all women to the Nazi standard the women are organized in National-Socialist clubs, subordinated to the local party organizations and their leaders, who are men. The members have a lot of duties but only one single right: to administer their own "particular affairs," charity, domestic affairs, etc.

Despite all this, the Nazi ideology has not penetrated the woman's soul. According to recent instructions, midwives have

DR. SONIA BRANTING

